

Отримано: 03 березня 2025 р.

Прорецензовано: 14 березня 2025 р.

Прийнято до друку: 17 березня 2025 р.

e-mail: Julia.kharchuk@oa.edu.ua

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0003-4874-1652>

e-mail: martina.kholodiuk@oa.edu.ua

DOI: 10.25264/2311-5149-2025-36(64)-36-43

Харчук Ю. Ю., Холодюк М. О. Вплив екологічного податку на конкурентоспроможність підприємств України у контексті теорії обмежень. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, березень 2025. № 36(64). С. 36–43.

УДК: 330; 338.2; 351; 352; 352.071:005.21(477)

JEL-класифікація: E 62; H 25, H 71; O 33, O 40

Харчук Юлія Юріївна,

кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри фінансів та бізнесу
Навчально-наукового інституту інформаційних технологій та бізнесу
Національного університету «Острозька академія»

Холодюк Мартіна Олександрівна,

Національний університет «Острозька академія»

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ОБМЕЖЕНЬ

У статті розкрито вплив екологічного податку на конкурентоспроможність підприємств України. У контексті теорії обмежень досліджено, чи виступає він суттєвим обмеженням, чи взаємодіє з вже існуючими вузькими місцями, посилюючи їх негативний вплив. Авторами розглянуто динаміку надходжень екологічного податку до Державного та місцевих бюджетів України за 2020–2024 рр. Виокремлено ключові обмежуючі фактори, які безпосередньо впливають на досліджувані показники. Досліджено роль екологічного податку з обох сторін: з однієї, він може стимулювати підприємства України до впровадження інноваційних «чистих» технологій, покращення корпоративного іміджу та адаптації до міжнародних стандартів, з іншої – збільшувати фінансове навантаження та операційні витрати, потенційно знижуючи конкурентоспроможність підприємств. Представлено топ-10 компаній України, що впроваджують технології «зеленої» енергетики. Виокремлено ESG-критерії, які використовують для прийняття управлінських рішень щодо інвестування в бізнес. Розглянуто зарубіжний досвід щодо механізмів та норм оподаткування для забруднювачів навколишнього середовища. Запропоновано комплексний підхід для мінімізації негативних наслідків і посилення позитивного впливу екологічного податку на конкурентоспроможність підприємств України у контексті теорії обмежень.

Ключові слова: екологічний податок, конкурентоспроможність підприємств, «чисті» технології, «зелена» енергетика, теорія обмежень, ESG-критерії.

Yulia Kharchuk,

PhD in Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Finance and Business
of the Educational and Scientific Institute of Information Technologies and Business
of the National University of Ostroh Academy

Martina Kholodiuk,

National University of Ostroh Academy

THE IMPACT OF THE ENVIRONMENTAL TAX ON THE COMPETITIVENESS OF UKRAINIAN ENTERPRISES WITHIN THE FRAMEWORK OF THE THEORY OF CONSTRAINTS

This article reveals the impact of the environmental tax on the competitiveness of Ukrainian enterprises. Analyzed within the framework of the Theory of Constraints, the study investigates whether the environmental tax acts as a significant constraint itself or interacts with existing operational bottlenecks. Particular attention is drawn to how the tax might exacerbate the negative effects of existing constraints such as decreased net profit, insufficient or outdated material and technical resources, lack of highly qualified personnel, intense competition, management imperfections, and underdeveloped or absent managerial and strategic accounting systems.

The authors examine the dynamics of environmental tax revenues to the State and local budgets of Ukraine for the period 2020–2024. Key factors directly affecting these indicators are identified, notably legislative changes (including increased tax rates on carbon dioxide emissions) and the impact of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation, which has negatively affected industrial polluters. The role of the environmental tax for Ukrainian enterprises is investigated from dual perspectives. On one hand, it can stimulate enterprises to implement innovative «clean» technologies, improve their corporate image, and adapt to international standards. On the other hand, the environmental tax may increase financial burdens and operating costs, potentially reducing competitiveness.

The top 10 Ukrainian companies implementing «green» energy technologies in 2021 are presented. The use of ESG (Environmental, Social, Governance) criteria in making business investment decisions is considered, emphasizing the environmental ('E') aspect of activities. Foreign experiences regarding mechanisms and taxation norms for environmental polluters are reviewed. A comprehensive approach is proposed to minimize negative consequences and enhance the positive impact of the environmental tax on the competitiveness of Ukrainian enterprises, grounded in the Theory of Constraints. This approach includes improving the taxation system, providing state support for environmental modernization, and harmonizing legislation with international standards.

Keywords: environmental tax, enterprise competitiveness, «clean» technologies, «green» energy, Theory of Constraints, ESG criteria.

Постановка проблеми. Екологічний податок є одним із ключових інструментів екологічної політики держави, який покликаний стимулювати підприємства до зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Водночас, в умовах нестабільної економіки та високої конкуренції, у контексті обмеженості ресурсів й воєнного стану екологічний податок може мати неоднозначний вплив на конкурентоспроможність підприємств України.

З одного боку, екологічний податок може мотивувати керівництво підприємств до впровадження «чистих» технологій та сприяти підвищенню екологічної відповідальності бізнесу, що в майбутній перспективі позитивно позначиться на їхньому іміджі та конкурентних перевагах. Однак, з іншого боку, відбудеться збільшення фінансового навантаження на підприємства, оскільки через сплату екологічного податку може знизитися рентабельність, збільшиться собівартість продукції, відповідно погіршиться конкурентоспроможність на національному та міжнародному ринках.

Таким чином, актуальною постає необхідність дослідити, чи виступає екологічний податок сам по собі суттєвим обмеженням для підприємств України, чи взаємодіє із вже існуючими обмеженнями, збільшуючи їхній вплив на конкурентоспроможність або ж навпаки стимулює підприємства до інновацій та оптимізації господарських процесів, тим самим долаючи інші обмеження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових публікацій свідчить про зростаючий інтерес до проблематики екологічного оподаткування та його впливу на економічну діяльність підприємств. Основні елементи системи екологічного оподаткування, проблеми та перспективи проаналізовано у дослідженні «Екологічний податок від А до Я» К. В. Канонішеної-Коваленко [1]. Авторкою порівняно досвід України з основними показниками екологічного оподаткування європейських країн. О. Ю. Гаврик, М. С. Осадчий, Н. М. Присяжнюк, І. В. Свиноус та О. І. Слободенюк активно розробляли пропозиції щодо вдосконалення української системи екологічного оподаткування на основі зарубіжного досвіду [2]. А. І. Якимів та Н. Б. Ярошевич у своїй науковій праці висвітлюють стан екологічного оподаткування в Україні і те, що «зарахування значної частини податкових надходжень екологічного оподаткування до загального фонду бюджету не дає можливості спрямувати такі платежі на заходи щодо вирішення актуальних екологічних проблем, тому вони пропонують забезпечити спрямування надходжень не до загального фонду, а до спеціального фонду бюджету, а також можливі варіанти збільшення джерел фінансування для вирішення екологічних проблем шляхом розширення бази оподаткування та збільшення ставок» [3]. Хоч екологічному оподаткуванню присвячено багато різних наукових праць, проте питання впливу екологічного податку на конкурентоспроможність підприємств України у контексті теорії обмежень є недостатньо вивченим та потребує додаткових досліджень.

Мета і завдання дослідження: визначити вплив екологічного податку на конкурентоспроможність підприємств України у контексті теорії обмежень, розробити рекомендації щодо мінімізації негативного впливу екологічного податку на конкурентоспроможність підприємств на основі вивчення теоретичних й оцінки практичних аспектів досліджуваної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Особливості нарахування та сплати екологічного податку підприємствами України, сутність якого визначено Податковим кодексом України [4] як «загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року» на нормативно-законодавчому рівні регулюється також Бюджетним кодексом України [5], Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [6], Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно» [7], Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» [8] та ін.

В умовах російсько-української війни підприємства України здійснюють свою діяльність, щоденно стикаючись з різними викликами, подолання яких вимагає не лише фінансової стійкості, але й прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень для виживання і адаптації. Одним із таких підходів є теорія обмежень, тобто будь-яке підприємство має принаймні одне обмеження, яке заважає досягати поставленої мети. Відповідно якісне управління цим обмеженням є ключем до підвищення прибутковості підприємства та його конкурентоспроможності.

Перше дослідження впливу обмежень на діяльність суб'єктів господарювання здійснив ізраїльський фізик Е. Голдрат, засновник нової революційної концепції управління – теорії обмежень [9]. Ідеї теорії Е. Голдрата розвивали у своїх наукових дослідженнях такі українські вчені: В. Є. Козак [10], Н. П. Михайлишин, Н. Г. Мельник [11].

Узагальнюючи результати наявних досліджень науковців та враховуючи специфіку діяльності підприємств України в умовах війни, вважаємо за доцільне виокремити такі основні обмеження:

- зменшення чистого прибутку як фінансового результату діяльності, а відтак брак коштів на впровадження «чистих» технологій;
- недостатність сучасної матеріально-технічної бази, руйнування наявної під час війни;
- брак висококваліфікованих кадрів, які виїжджають за кордон або працевлаштовуються у секторах економіки з більшою заробітною платою;
- загострення конкуренції;
- недосконалість менеджменту;
- примітивне ведення або відсутність організації та якісного здійснення управлінського й стратегічного управлінського обліку з метою раціонального використання обмежених ресурсів й прийняття ефективних управлінських рішень.

Зазначені обмеження суттєво коригують основні показники діяльності підприємств. У свою чергу, підприємства України, які, крім вказаних факторів, мають ще додаткові особливості функціонування, є платниками екологічного податку, мають постійно моніторити бізнес-середовище та вивчати різні аспекти результативності своєї підприємницької діяльності під дією ендегенних і екзогенних чинників. Вплив екологічного податку та інших обмежуючих факторів ефективної діяльності підприємств України на рівень їхньої конкурентоспроможності зображено на рис. 1.

Закономірно, що ендегенні обмежуючі фактори піддаються управлінню краще, порівняно із екзогенними. Однак, з метою якісного забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства України зобов'язані обов'язково враховувати усі можливі ендегенні та екзогенні обмежуючі фактори, вживати заходів щодо нейтралізації їхнього негативного впливу на результати своєї діяльності.

Щодо динаміки надходжень екологічного податку у розрізі його складових до Державного бюджету України за 2020–2024 р., то вона наведена на рис. 2.

За досліджуваній період, окрім 2020 р., найбільшу частку становлять надходження за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю, а саме 1 183,50 млн грн, 1 516,57 млн грн, 1 953,31 млн грн, 2 000,57 млн грн відповідно. Найменше надходжень отримано від скидів у водні об'єкти, проте кожного року простежується позитивна тенденція росту.

В цілому надходження екологічного податку до Державного бюджету України за досліджуваній період мали нестабільну тенденцію, зокрема у 2022 р. вторгнення на територію України призвело до руйнівного впливу на надходження екологічного податку, оскільки багато великих підприємств-забруднювачів опинилися в зоні бойових дій, були пошкоджені або ж взагалі зруйновані. Найбільше це стосувалося металургійних, енергетичних та видобувних підприємств. Ще однією з причин цього зниження було загальне скорочення промислового виробництва та споживання енергії. Проте зростання надходжень від податку за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю з 2022 р. пояснюється тим, що ставка за викиди двоокису вуглецю була підвищена втричі – з 10 грн/т до 30 грн/т, тобто, хоч і обсяг викидів однаковий з попередніми роками, але сума надходжень вже втричі більша. Ще одним із факторів було поступове відновлення національної економіки в умовах війни, зокрема спостерігалось підвищення економічної активності промислових підприємств та стабілізація енергетичної системи.

Динаміку надходжень екологічного податку до місцевих бюджетів України за 2020–2024 рр. зображено на рис. 3.

Загалом надходження екологічного податку до місцевих бюджетів України досягли піку у 2021 р. та 2022 р., що зумовлено значними сумами, отриманими від податку за двоокис вуглецю. Проте доцільно відзначити різку зміну в структурі у 2023 р. та 2024 р., а саме зникнення надходжень до місцевих бюджетів від податку за утворення та/або викиди радіоактивних відходів та за викиди двоокису вуглецю, що свідчить про зміну в правилах розподілу цих податків між державним та місцевими бюджетами.

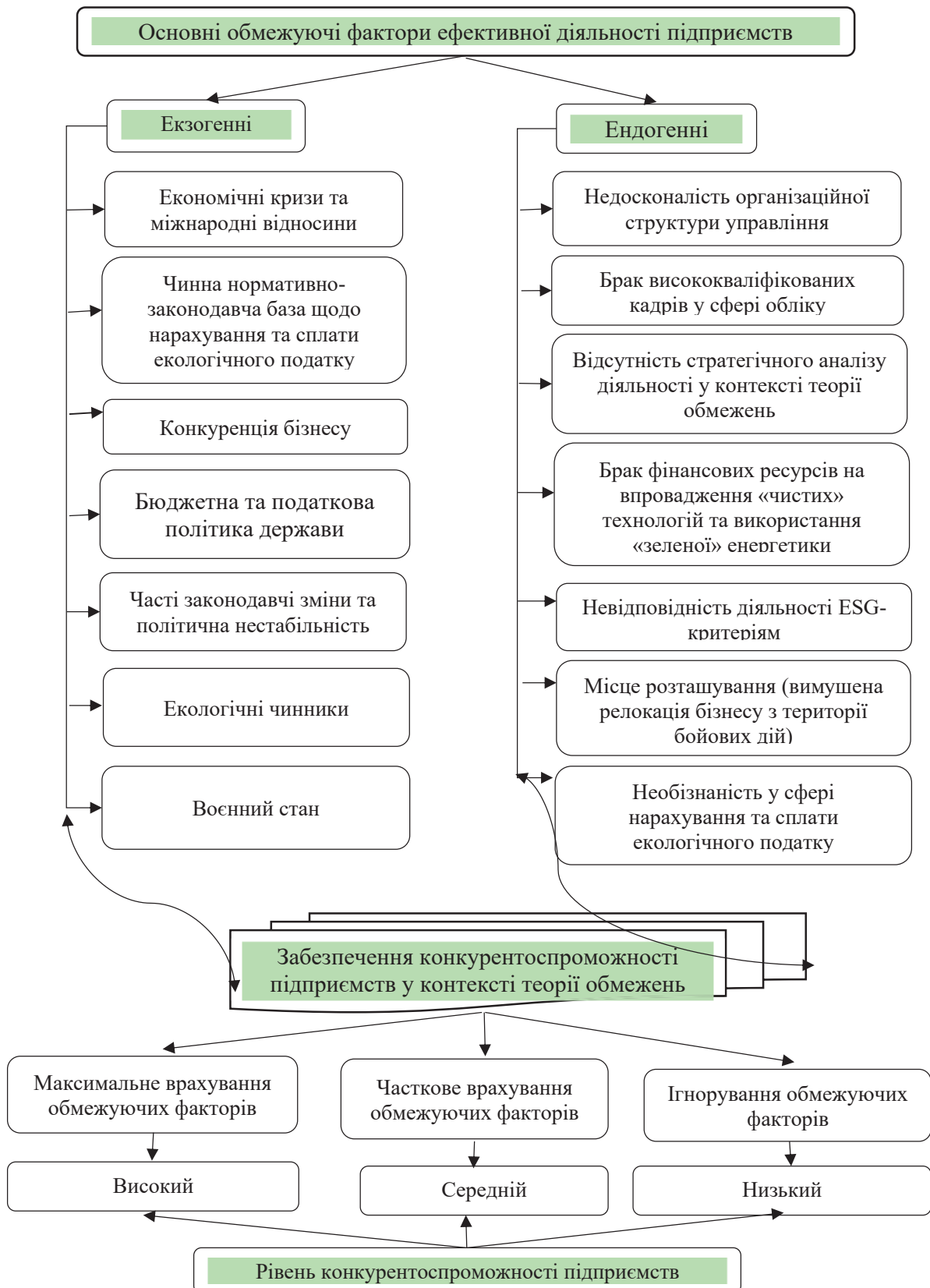

Рис. 1. Вплив екологічного податку та інших обмежуючих факторів ефективної діяльності підприємств України на рівень їхньої конкурентоспроможності

Джерело: розроблено авторами на основі [12].

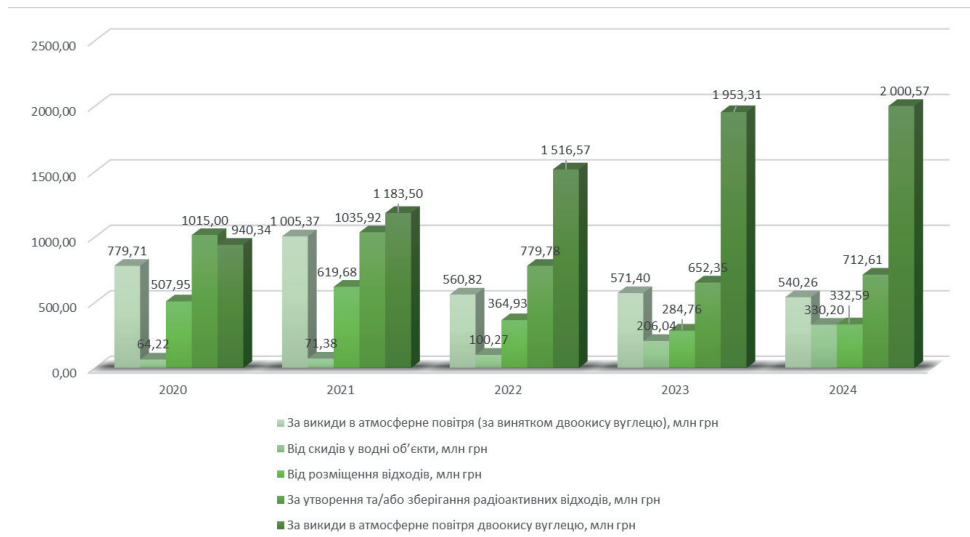

Рис. 2. Динаміка надходжень екологічного податку до Державного бюджету України за 2020–2024 рр., млн грн

Джерело: побудовано авторами на основі [13].

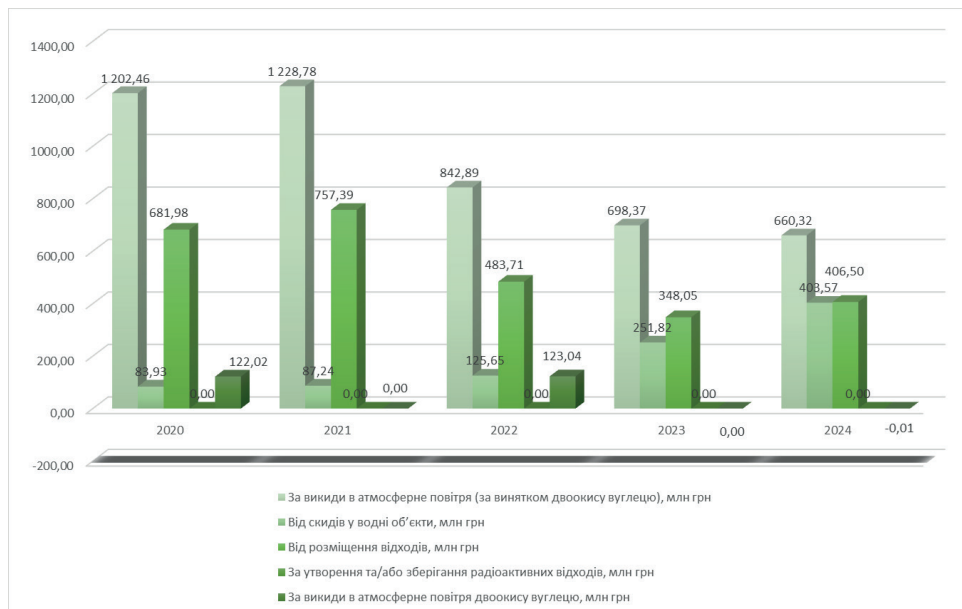

Рис. 3. Динаміка надходжень екологічного податку до місцевих бюджетів України за 2020–2024 рр., млн грн

Джерело: побудовано авторами на основі [13].

Вплив екологічного податку на конкурентоспроможність підприємств України є складним і багатогранним питанням, оскільки, з одного боку, екологічний податок стимулює підприємства до впровадження екологічно «чистих» технологій, що в довгостроковій перспективі дасть можливість підвищити їхню конкурентоспроможність, а з іншого – створює додаткове фінансове навантаження, що може негативно позначитися на їхній конкурентоспроможності.

Одним із найбільших негативних наслідків від сплати екологічного податку для підприємств України, чия діяльність пов'язана зі значними обсягами викидів, скидів та розміщення відходів, у контексті теорії обмежень є збільшення операційних витрат. Збільшене фінансове навантаження може змушувати підприємства сприймати як закономірність зменшення прибутковості своєї діяльності або підвищувати ціни на готову продукцію чи послуги споживачам. Відповідно в умовах жорсткої конкуренції таке підвищення цін може призвести до втрати ринкових позицій та зниження конкурентоспроможності.

Водночас, відповідно до гіпотези Портера [15], екологічне регулювання, включно з екологічними податками, може виступати потужним стимулом для інноваційного розвитку, оскільки, зіштовхнувшись із зростанням витрат через податок, підприємства стають більш мотивованими до пошуку та впровадження нових «чистих» технологій. Впроваджуючи ці технології, усі розуміють, що витрати можуть зрости ще більше, проте в довгостроковій перспективі інвестиції в модернізацію виробничих процесів, становлення сучасного обладнання, перехід на альтернативні джерела енергії можуть зменшити не лише базу оподаткування, але й зменшити інші операційні витрати такі як сировина, енергоресурси, утилізація відходів.

На рис. 4 представлено ТОП-10 компаній України, що впроваджують технології «зеленої» енергетики за підсумками 2021 р.

Рис. 4. ТОП-10 компаній України, що впроваджують технології «зеленої» енергетики за підсумками 2021 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [14].

Не менш важливим є те, що екологічна відповідальність позитивно впливає на імідж та ринкові позиції підприємств, оскільки у сучасному світі все більше інвесторів розмірковують про глобальні проблеми, такі як нестача води, зміна клімату, накопичення відходів, забруднення навколишнього середовища, несправедливе ставлення до працівників тощо. Відповідно інвестори вважають підприємства, які на недостатньому рівні формують ці стандарти або взагалі не дотримуються їх, потенційно небезпечними. Саме тому вони приділяють все більше уваги ESG-критеріям, які використовують для прийняття рішень щодо інвестування в бізнес. ESG-критерії включають:

- E – environment (англ. «довкілля»), зосереджені на екологічних аспектах діяльності підприємства;
- S – social (англ. «суспільство»), спрямовані на соціальні аспекти діяльності підприємства;
- G – governance (англ. «корпоративне управління»), спрямовані на управління підприємством [15].

Демонстрація екологічної відповідальності, зокрема через інвестиції в «зелені» технології, сприяє формуванню позитивного корпоративного іміджу. Екологічно свідомі споживчі також найчастіше надають перевагу продукції тих підприємств, які дбають про довкілля. Більшість учасників опитування Асоціації промисловості та транспорту (2022) заявляють, що впровадження екологічної та соціальної бізнес-стратегії призвело до кращої задоволеності клієнтів, кращої репутації, більшої ефективності та навіть збільшення частки ринку [15].

Глобалізація економіки та посилення міжнародної екологічної політики ставлять підприємства України перед необхідністю адаптації до світових стандартів, оскільки вони повинні конкурувати з підприємствами з інших країн, де стандарти можуть бути вищими.

Щодо зарубіжного досвіду, то у багатьох розвинених країнах діють жорсткі норми та механізми оподаткування для забруднювачів навколишнього середовища. О. Ю. Гаврик, М. С. Осадчий, Н. М. Присяжнюк, І. В. Свиноус та О. І. Слободенюк [2] акцентують увагу на тому, що в Європі екологічні

податки та обов'язкові платежі є дієвими інструментами в досягненні цілей екологічної та соціально-економічної політики, особливо у поєднанні з різноманітними ринковими інструментами.

Європейське агентство з навколишнього середовища розрізняє п'ять основних груп інструментів регулювання впливу на довкілля, а саме:

- комерційно реалізовані дозволи, які запроваджені з метою зниження рівня забруднення (ліцензія на викиди CO₂) або при використанні ресурсів (квота на ловлю риби) шляхом надання ринкових стимулів торгівлі;
- екологічні податки запроваджені для зміни вартості впливу на поведінку виробників і споживачів, а також для підвищення дохідних статей бюджетів різних рівнів;
- екологічні платежі вводяться з тією метою, щоб компенсувати витрати служб природоохоронної діяльності і витрати на зменшення рівня забруднення довкілля (очистка стічних вод чи утилізація відходів);
- екологічні субсидії і заохочення націлені на мотивацію розробок нових технологій, а також на формування нових ринків екологічних товарів і послуг;
- схеми відповідальності і компенсації розроблені з тією метою, щоб забезпечити адекватну компенсацію шкоди, завданої в результаті діяльності, небезпечної для довкілля (штрафи, пені і т. д.) [2].

Беручи до уваги вище зазначене, вважаємо, що наявність екологічного податку та стимулювання дотримання екологічних норм в Україні є не перепорою для підприємств нашої країни, а необхідною умовою для збереження і підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Висновки. Таким чином, екологічний податок є важливим та неоднозначним інструментом впливу на конкурентоспроможність підприємств, оскільки, з одного боку, він створює виклики, такі як збільшення витрат, а з іншого – можливості для інноваційного розвитку, покращення іміджу та адаптації до міжнародних вимог. З метою підвищення конкурентоспроможності підприємств України у контексті теорії обмежень необхідний комплексний підхід, а саме:

- подальше вдосконалення системи оподаткування екологічного податку, зокрема поступове наближення ставок до європейського рівня з урахуванням економічної ситуації;
- розробка та фінансове забезпечення державних програм підтримки екологічної модернізації підприємств України;
- запровадження прозорого механізму цільового використання коштів податку на підтримку «зелених» проєктів;
- гармонізація національного законодавства з міжнародними, насамперед європейськими, нормами.

Реалізація запропонованих рекомендацій дозволить на належному рівні забезпечити підприємствами України своєчасної сплати екологічного податку та акумулюванню фінансових ресурсів на технологічне переоснащення задля покращення як екологічної ситуації в країні, так і посилення своїх конкурентних позицій на національному та міжнародному ринках.

Література:

1. Канонішена-Коваленко К. Екологічний податок від А до Я. Київ: Фундація «Відкрите Суспільство», 2017. 108 с. URL: https://osf.org.ua/data/blog_down/Ecology_Tax_from_A_to_Z.pdf (дата звернення: 20.03.2025).
Kanonishena-Kovalenko K. Ekologichnyi podatok vid A do Ya. [The environmental tax from A to Z]. Kyiv: Fundatsiia «Vidkryte Suspilstvo», 2017. 108 s. [Kyiv: «Open Society» Foundation, 2017. 108 p.] (2025, March 20) [in Ukrainian].
2. Екологічне оподаткування: світовий досвід та виклики для України / І. Свиноус та ін. Інвестиції: практика та досвід. Серія «Економічна наука»: журнал. Київ: Вид-во ТОВ «ДКС Центр», 2021. № 15. С. 19–25. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2021.pdf (дата звернення: 20.03.2025).
Ekologichne opodatkuvannia: svitovyi dosvid ta vyklyky dlia ukrainy / I. Svynous ta in. Investitsii: praktyka ta dosvid. Seriia «Ekonomiczna nauka»: zhurnal. Kyiv: Vyd-vo TOV «DKS Tsentr», 2021. № 15. S. 19–25. [Investments: practice and experience. Series “Economic Science”: journal. Kyiv: DKS Center Publishing House, 2021. № 15. C. 19–25] (2025, March 20) [in Ukrainian].
3. Ярошевич Н., Якимів А. Екологічний податок як інструмент реалізації державної екологічної політики. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-45> (дата звернення: 20.03.2025).
Yaroshevych N., Yakymiv A. Ekologichnyi podatok yak instrument realizatsii derzhavnoi ekologichnoi polityky. [Environmental tax as a tool for implementing state environmental policy] *Ekonomika ta suspilstvo*. 2022. № 36. [Economy and society. 2022. № 36] (2025, March 20) [in Ukrainian].
4. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
Podatkovyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI. [Tax Code of Ukraine: Code of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755-VI] (2025, March 25) [in Ukrainian].

5. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
- Biudzhetni kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 № 2456-VI. [Budget Code of Ukraine: Code of Ukraine dated 08.07.2010 No. 2456-VI] (2025, March 25) [in Ukrainian].
6. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
- Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyschcha : Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 № 1264-XII. [On Environmental Protection: Law of Ukraine of 25.06.1991 No. 1264-XII] (2025, March 25) [in Ukrainian].
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно : Закон України від 11.04.2023 № 3050-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3050-20#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
- Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zvilnennia vid splaty ekolohichnoho podatku, platy za zemliu ta podatku na nerukhome maino, vidminne vid zemelnoi dilianky, za znyshchene chy poshkodzhene nerukhome maino : Zakon Ukrainy vid 11.04.2023 № 3050-IX. [On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine on Exemption from Environmental Tax, Land Payment and Tax on Real Estate Other Than a Land Plot for Destroyed or Damaged Real Estate: Law of Ukraine dated 11.04.2023 No. 3050-IX] (2025, March 25) [in Ukrainian].
8. Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 № 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-p#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
- Pro zatverdzhennia pereliku vydiv diialnosti, shcho nalezhat do pryrodookhoronnykh zakhodiv : Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 17.09.1996 № 1147. [On Approval of the List of Activities Related to Environmental Protection Measures : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of Ministers of Ukraine of 17.09.1996 No. 1147] (2025, March 25) [in Ukrainian].
9. Goldratt E. M. From Cost World to Throughput World. *Advances in Management Accounting*. 1992. P. 35–53 (дата звернення: 23.03.2025)..
- Goldratt E. M. From Cost World to Throughput World. *Advances in Management Accounting*. 1992. P. 35–53 (2025, March 23) [in English].
10. Козак В. Є. Управлінський облік за теорією обмежень: загальна характеристика. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6. С. 170–174. (дата звернення: 23.03.2025).
- Kozak V. Je. Upravlinskyj oblik za teoriyeju obmezhenj: zagaljna kharakterystyka [Management accounting according to the theory of constraints: general characteristics]. *Visnyk Khmeljnycjkogho nacionalnogho universytetu*. 2009. № 6. S. 170–174 [Bulletin of Khmelnytsky National University. 2009. № 6. C. 170-174]. (2025, March 23) [in Ukrainian].
11. Михайлишин Н. П., Мельник Н. Г. ТОС – теорія, що ламає стереотипи. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 4. с. 81–83 (дата звернення: 23.03.2025).
- Mykhajlyshyn N. P., Melnyk N. Gh. TOS – teoriija, shho lamaje stereotypy [TOC is a theory that breaks stereotypes]. *Stalyj rozvytok ekonomiky*. 2011. № 4. S. 81–83 [Sustainable development of the economy. 2011. № 4. 81-83.] (2025, March 23) [in Ukrainian].
12. Харчук Ю. Ю., Харчук О. А. Формування стратегії територіальних громад з метою забезпечення їхньої економічної безпеки у контексті теорії обмежень. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2022. № 24 (52). С. 111–119 (дата звернення: 25.03.2025).
- Kharchuk Yu. Yu., Kharchuk O. A. (2022) Formuvannia stratehii terytorialnykh hromad z metoiu zabezpechennia yikhnoi ekonomichnoi bezpeky u konteksti teorii obmezhen. [Formation of the strategy of territorial communities in order to ensure their economic security in the context of the theory of limitations]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Seriiia «Ekonomika» : naukovyi zhurnal. Ostroh : Vyd-vo NaUOA. [Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». «Economics» series: scientific journal. Ostrog: Type of NaUOA], № 24(52), 111–119. (2025, March 25) [in Ukrainian].
13. Open Budget – Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 22.03.2025).
- Open Budget – Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dla hromadian. [State budget web portal for citizens] (2025, March 22) [in Ukrainian].
14. Рейтинг ТОП-10 компаній України, що впроваджують «зелені» технології. *Екополітика*: веб-сайт. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/rejting-top-10-kompanij-ukraini-shho-vprovadzhujut-zeleni-tehnologii/> (дата звернення: 22.03.2025).
- Reitynh TOP-10 kompanii Ukrainy, shcho vprovadzhuiut «zeleni» tekhnolohii. *Ekopolityka*: veb-sait. [TOP-10 Ukrainian companies implementing green technologies] (2025, March 22) [in Ukrainian].
15. ESG як спосіб оцінки ставлення компанії до екології. *Lindström – Ukraine UA*: веб-сайт. URL: <https://lindstromgroup.com/ua/article/esg-yak-sposib-otsinky-stavlennia-do-ekologii/> (дата звернення: 23.03.2025).
- ESG yak sposib otsinky stavlennia kompanii do ekolohii. *Lindström – Ukraine UA*: veb-sait. [ESG as a way to assess a company's attitude to the environment] (2025, March 23) [in Ukrainian].